

DANICA.

CERKVEN ČASOPIS ZA SLOVENSKE POKRAJINE.

Sveti Martin.

(Za 11. november).

Sveti Mártn! naj ti zvijem
Venček slave in časti;
Naj v ljubezni ti razlijem
Srce, vroče radosti.
Ti si svete cerkve dika,
Ti si domovine kras;
Ti zapustil si malika,
Zdaj v nebesa vabiš nas.

Ti si ajdovske goščave
Spremenil v prelepi raj,
Da zavžile te planjave
So besede božje slaj.
Neutrudno si razlagal
Božjo vero Jezusa;
Sveti cerkvi si polagal
Nezrušljiva večna tla.

Sveti Martin! Daj oziraj
Milo se na verni rod;
S svojo prošnjo nas podpiraj,
Da usliši nas Gospod:
Naj nam sveta vera vedno
Kinča vsak slovenski kraj;
Naj te hvalimo vsi vredno,
Da dobimo sveti raj.

Dekan Simon Gaberc,

**Sveti Peter Forerij (Fourier)
in škof rezenški Mihael Wittmann,
vstanovnika kongregacije ubogih
šolskih sester „de Notre Dame“.**

II. Škof Mihael Wittmann.

(Dolje.)

Dne 1. julija 1832. l. je potoval kralj Ludovik skozi Rezen. V stolnici je bil pri sv. maši. Generalni vikarij Wittmann ga je sprejel in na Sailerjevem grobu je izpregovoril kralj besede: „Vi, gospod škof, ste bili Sailerjev prijatelj; Vi bote tudi njegov naslednik. Jaz ne poznam vrednejega moža.“ Ta beseda se je raznesla potem po mestu in po vsej škofiji; vse je bilo veselo in zadovoljno, le Wittmann ne. Sodil se je nezmožnega in nevrednega, in slutil je menda svojo bližnjo smrt. Škof pasavski Riccabona mu je pisal 14. julija: „O Vašem imenovanju škofom regenskim se srčno veselim; a Vi se gotovo ne veselite tega imenovanja. Jaz čestitam cerkvi, vernikom in tudi dobremu kralju zavoljo te izvolitve. Ložeje bom nosil breme svojega poklica, ker z božjo milostjo se bom vedno trudil slediti Vašemu menenju in Vašemu vzgledu.“ Wittmann mu je odgovoril: „Mene ne bojo vpeljali v prestolnico“. Tudi je večkrat ponavljal: „Jaz ne potrebujem ne voza ne konj. Jaz sem le za v grob“.

Med tem se je Wittmann še vedno boril z vlado, posebno v zadevi tako imenovanih zakonov. — Naj bolj ga je bolelo, da je bil tudi del duhovščine različnega me-

nenja, ter ni v vsem soglašal z Wittmannom. Iskal je Wittmann sveta pri nadškofih, pri nunciju in pri samem sv. očetu. Zanimivo je ob tem, da je vlada, katero je pobijal, vendar spoštovala moža in se ni ustavljala, ko je dobri kralj sklenil podeliti mu častni križ Ludovikovega reda. V Rimu se je večidel po krivdi Wittmannovi dolgo zavleklo imenovanje njegovo škofom rezenskim. V tem času je obhajal Wittmann svojo petdesetletnico mašništva. Hotel je natihoma v samoti praznovati ta zanj tako znameniti dan; a stolni kapitel je odredil, da se mu priredi mala slovesnost v semenišču, kjer mu vladni predsednik svečano izroči častni križ, podeljen mu po kralju Ludoviku. Vladni predsednik je imel lep, ginljiv govor, v katerem je med drugim rekel: „Ne bojte se, gospodje, da bom žalil globoko ponižnost in veliko skromnost milostnega škofa, našega zlatomašnika s tem, da bi nasteval njegove neštete, velike zasluge. Poglejte naše cerkve, šole, sirotišča, bolnišnice — povsod najdete žive priče blagoslovljenega — in anj našega prečastitega zlatomašnika. Izvolil sem si duhovsko semenišče, da Vam, prečastiti gospod, tu izročim znak kraljeve milosti in hvaležnega priznanja Vaših zaslug. Ta kraj, kjer ste 44 let delovali z besedo in z izgledom med tisuči vdanih si gojencev, ta kraj je naj bolj vreden in primeren, da se v njem izvrši današnje lepo slovesnovanje“. Po tem govoru je vladni zastopnik izročil škofu visoki red; a ni ga mu, kakor je bila sicer navada, pripel na prs. Rekel je pozneje predsednik, da se to i. podobilo, in da se ni upal dotakniti svetega moža. Tako visoko je torej ta odlični uradnik spoštoval preblagega moža.

Stolni dekan mu je potem podaril nprsní križec in verižico, zapuščino ranjkega škofa Sailerja z besedami: „Ker je pastirska palica ranjkega škofa izročena bila Vašim rokam, sprejmite tudi ta znak škofovega dostojanstva, ki ga je naš ranjki pastir nosil, v spominj ranjkemu in nosite ga mnoga in mnoga leta, kakor srčno želi stolni kapitelj in vsa škofija.“

I. Bilec.

(Dalje prihodnjič).

XXIV. nedelja po binkošti.

In zvezde bodo padale z neba in moči nebeške se bodo gibale. (Matej 24.)

Néstvarjen je Bog, ki biva vedno isti, vedno neizpremenjen za večne čase.

A vse, kar je stvarjenega, vse to je pa zapadlo poginu. Vse, prav vse poginu — razun stvarjenih duhov; vse stvarstvo in človekovo telo. Zato nam je tako imeniten izrek trpina v sv. pismu Joba (14, 1. 2.), ki se glasi: „Človek, od žene rojen, živi malo časa in je z mnogimi nadlogami obdan. Kakor cvet se prikaže in vsahne; beži kakor senca in nikoli ne ostane stanovit.“

Zato tudi nikedár ni trdil nobeden razumnik — in ko bi mu manjkalo tudi vere — da večno ostane to, kar je stvarjenega bilo.

Tvarina se spreminja pred našimi očmi brez prestanka: rastline, živali ter človeška telesa bodo prah in pepel. Iz tega prahu in pepela nastanejo nova bitja, kakor jih v življenje poklicati hoče Gospod. — Slednjič pak pa se poruši vse to stvarstvo, ki je vidimo krog sebe: zemlja in ozvezdje in nebo; a „mi čakamo po njegovih obljubah novih nebes in nove zemlje, na kateri prebiva pravičnost.“ (II. Petr. 3, 13.)

To, kar je splošnje prepričanje vsakega umstvenika, to nam stavi žarečimi pismeni današnja evangelijska beseda pred oko, ki slóve: „In zvezde bodo padale z neba in moči nebeške se bodo gibale.“ (Mat. 24, 29.)

O tem koncu vsega stvarjenega premislimo v svoj pouk danes.

*

Strašen dan bo dan plačila:
Zemlja se bo v prah zdrobila —
Priča David in Sibila.

(Dan jeze.)

Kaj bi bilo, ko bi jelo stanovito deževati in bi naraščale vode in bi polnile struge in bi se razlili valovi čez te struge na plodna polja in travnike ter bi izpodkopavali vtrjena stanovanja ljudem? — Bivalcev bi se polastila brezmejna dušna groza. Reše-

vati bi jeli iz poslopij, kar bi rešiti bilo — a kaj bi to pomagalo: naslednji hudourni val bi jim iz rok utrgal to, o čemer so menili, da je na varno položeno bilo.

In da bi ne jenjale in bi se ne zaprle zatvornice neba in potokov iz zemlje — vsa dolina bi postala jezero. Pogubonosni valovi bi pljuskali tam, kjer so blestele bujne cvetice, kjer je polje obdeloval skrbni ratar, kjer se je med prijetnim zelenjem zibal rženi pšenični klas.

In da bi še ter še lilo iz oblakov in hrumela voda iz podzemskih tukav, niti živalina zemlji, niti njim dani gospodar, človek, bi ne ušel konečnemu poginu.

O podobnem in le še o hujšem prviru v naravi nam govore današnjega sv. evangelija besede.

Ne strašni prizor o naráščajočem in vse poplavljačem vodovju; ognjeni dež iz neba, kakor je uničil bil kedaj Sodomo in Gomoro; ne strahovit potres, ki giblje od časa do časa zemljino osrčje in nam jemlje pogum in zavest — ne takih in tem podobnih prizorov v tem božjem, nam vstvarjenem domu — temveč veliko silneje pojave nam slika današnjega sv. evangelija beseda.

„Kmalo po bridkosti teh dni“ — tako strašno se glasi — „solnce otemni in mesec ne bo dajal svoje svitlobe in zvezde bodo padale z neba, in moči nebeške se bodo gibale . . . Takrat bo velika bridkost, kakoršne ni bilo od začetka sveta do sedaj in je tudi ne bo. In ko bi ne bili prikrajšani tisti dnevi, ne bi bil otet nobeden človek . . . In takrat se prikaže znamenje Sinu človekovega na nebu in takrat bodo ječali vsi rodovi na zemlji . . . Kakor blisek pride od solnčnega izhoda in se posveti do zahoda, tak bo tudi prihod človekovega Sinu! . . . In pošlje svoje angelle s trobento in z velikim glasom in zberejo njegove izvoljene od čveterih vetrov od konca neba do njegovega kraja . . .“ (Mat. 24.) Tako današnje nedeljsko poročilo iz sv. Mateja. Sv. evangelist Luka pa pristavlja: „Znamenja bogo na solncu in ua mesecu in na zvezdah — in na zemlji qo stiska med narodi zavoljo strašnega šumenja morja in valov . . . Zakaj nebeške moči se bodo gibale . . .“ (Luk. 21.)

Dragi! Kaj ne tudi le površnje nam pre-motrujočim te vekovite besede se nam zgraža naš duh; strah nam sega v mozeg in kosti. Prošnja, naj nam ljubi Izveličar takrat ne odtegne svoje milosti, nam ob njih iz dna duše puhti.

In kedaj, dragi, naj se zgodi ta strašnoba v božjem stvarjenju?

Tudi na to vprašanje nam je zabeleženega v svetih listinah vsaj na pol odgovora, ki se glasi: „Onega dneva in one ure pa ne ve nikedo, niti angeli ne v nebesih — le sam Oče.“ (Mat. 24, 36.)

So pa, razun ti vam branih in razloženih še nekatera predznamenja poslednjega dne — namreč: da se poprej sv. evangelij oznani še po vsej zemlji (Mat. 24.); da se poprej izpreobrne judovsko ljudstvo (Ozeja 3.); da nastopi pred sodnjim dnem Antikrist: človek, ki si bo prisvajal božji časti, zval se Krista in mnoge zapelje. (il. Tes. 2.)

* * *

Dosti, dragi. Vam bodi o poginu zemlje in vseh zvezd nad nami in vseh moči pod nami in o konečni tej razsodbi vsem nam — ali naj postanemo na to za večno srečni v nebesih ali za večno nesrečni v strašnem kraju pogubljenja. — Prosimo danes usmiljenaga Jezusa, naj nas ne palne ta za veke nam odločujoči dan izpred svojega obličja in da nas sprejme zbrane na svojo desnico v hišo svojega Očeta. —

Spomni se, o Jezus mili,
Oni dan se me usmili! Amen.

(Dan jeze.)

Agnezika je videla nekokrat, kako so strigli ovce.

Veselega poletnega jutra je vzela mati svojo hčerko Agnezo s seboj na mal hribček, na katerem so strigli ovce. Deklica pravi materi: Kako velik greh store pač ljudje, ki so tako neusmiljeni, da porežejo ljubkim ovčicam vso obleko.

Kako so vendar lepe v svojih kožuhih in kako nedolžno skakljajo. To so res hudobni in surovi ljudje, ki ne puste tako zale živalice živeti v veselju.

Mati jej pravi: Vidiš, drago dete, to obleko, ki jo nam dajejo ovce in za katero so volno odstrigli sedaj, nosiš ti in jaz po zimi. Ovčice pa radi tega nič ne trpe, in še lažje je bodo prepihavale gorke sapice sedanjega vročega poletnega časa. Vsem torej prav: ovčicam in tebi in meni!

Tako, Agnezika, mati končuje, zna za-te in za me skrbeti božja previdnost.

Gospica Lidija.

Zatrte nekdanje cerkve in kapele ljubljanske.

V. Cerkev sv. Ivana evangelista.

(Dalje in konec.)

Čudotvorni kip Marijin so nosili tudi v izprevodu po mestu, kadar je pretila Ljubljani kaka nezgoda. Leta 1681. in 1682. je razsajala kuga po sosednih deželah. Tedaj so nosili krvavo Mater božjo na veliki petek v veliki pasijonski procesiji, ustanovljeni že izdavna poprej tudi iz strahu pred kugo. Ta grozna gostja se je namreč proti koncu 16. stoletja večkrat vtihotapila v Ljubljano in ugonabljal staro in mlado. Da bi se je iznebili, zatekali so se potrti meščani k naravnim in prekonaravnim pripomočkom. Naposled so sklenili leta 1598. členi bratovščine „Odrešenika sveta“ — bili so vmes najodličnejši trgovci ljubljanski — naj se vsak veliki petek obhaja procesija na proslavo Kristovega trpljenja. Trpeči Zveličar naj se usmili mesta in naj ga otme kužnih bolezni. Ker ni bilo denarnih sredstev dovolj, ustanovili so si najprej v stolnici poseben oltar. Storjene obljube pa niso pozabili. Ko se je bil trgovec Tropsenau v svoji oporoki z večjim volilom spomnil pasijonskega izprevoda, jeli so resno misliti na izvršitev bratovskega sklepa.

V stari Ljubljani so bili sijajni cerkveni izprevodi nekaj navadnega. Izvrstni prirejevalci takih svečanosti so bili jezuiti. Poleg mnogih drugih procesij je izhajala iz njihove cerkve na veliki četrtek

bičarska procesija, opremljena z znaki trpljenja Kristovega. Začela se je po jutranjicah krog polšeste ure na večer. Vodil jo je večidel mestni župnik ali kak kanonik v črnem pluvijalu; spremljali so ga kleriki. Procesija je šla preko Tranče na Novi (sedaj Turjaški) trg, ob grofa Gallenberga hiši (sedanjem „Katoliškem domu“) proti nekdanjemu knežjemu dvorcu gori in po drugi strani trga doli, skozi Zlato luknjo preko mostu in Tranče na mestni trg do škofije in po drugi strani trga nazaj čez Stari trg v šentjakobsko cerkev.

Lepa je bila ta procesija, ali vendar ni bila niti senca tistega sijajnega izprevoda, ki je izhajal veliki petek iz cerkve sv. Ivana evangelista in je privrela nanj vsa Ljubljana in celo tujci od daleč. O tem pasijonskem izprevodu je šel sloves, da ga ni lepšega, pobožnejšega in daljšega izprevoda ni v domači ni v sosednjih deželah. Dne 24. sušca 1617 je krenila prvokrat pasijonska procesija iz kapucinske cerkve ljubljanske. Uresničil se je tisti veliki petek pred devetimi leti storjeni sklep bratovščine „Odrešenika sveta“. Škof Hren sam je vodil prvo procesijo in jo popisal takole: „Izprevod bičarjev je izšel pozno v mraku zvečer od oo. kapucinov k Sv. Nikolaju, od tam k Sv. Jakobu, potem preko mostu (t. j. čez sedanji Hradeckega most) skozi vicedomska vrata ob pobožnem spremstvu našem, kanonikov, šol, gospode in jako številnega ljudstva; vrnil se je h kapucinom, kjer smo dali ob grobu Gospodovem naposled slovesen peti blagoslov.“ (Prof. Dond. p. 167.)

Škofu Hrenu je tako ugajala procesija na veliki petek, da je leta 1623. poprosil deželne stanove podpore zanjo. Naklonili so ji tisoč goldinarjev. Pasijonska procesija je bila izprva res hvale vredna. Bila je spokorna in se vršila spodobno; nagibala je gledalce na pobožno premišljevanje žalnih skrivnosti velikega tedna. Zanj je šlo mnogo takih, ki so dejanjsko izpolnovali ukaz Kristov: „Kdor hoče moj učenec biti, naj zataji sam sebe, naj zadene svoj križ na rame in naj hodi za menoj“. Mnogi so nosili na ramah težke križe. Nekateri so se grede za procesijo bičali. Plemenitaši in

drugi veljaki so primerno preoblečeni igrali posamezne prizore Kristovega trpljenja. Vseh oči so se vpirale v onega, ki je predočeval Zveličarja; izprva ga je predstavljali kak člen najvišjega plemstva. V izprevodu se je nahajala Marija, apostoli, angeli, veliki duhovniki, pismarji, vojaki, rablji, židje; te so prva leta predstavljali Krakovčani in Trnovčani. Nekateri igralci so jezdili, drugi so se nahajali na odrih, ki so jih prenašali posebni nosilci: te je oskrbljevala nekaj časa turnska (sedaj Codellijeva) graščina pod Ljubljano; zopet drugi so delovali na slavnostnem vozu, ki se je počasi pomikal za procesijo. Slikoviti izprevod je spremljala godba in so ga ozarjale mnoge plamenice in luči z oken tistih hiš, koder je šel mimo. Ponekod se je ustavljala procesija, da so mogli igralci — bilo jih je krog tristo — izvršiti mimiško svoje naloge. Pozneje so razširili prvotni vzpored in privzeli še razne predpodobe iz starega zakona naperjene na trpljenje Zveličarjevo. Celo poganske pravljičice so porabljevali zato, da bi bolj pojasnili odrešilni čin na gori Kalvariji.

V poznejših časih je šla ta pasijonska procesija po mestu prav v nasprotnem smeru, kakor nam je opisal njeno prvo pot škof Hren. Iz cerkve sv. Ivana evangelista je krenila najprej skozi vicedomska vrata po Vicedomskih (sedaj Gosposkih) ulicah, po Novem (sedaj Turjaškem) trgu, preko gorenjega (Hradeckega) mostu na Stari trg. Krog osme ure je dospela do jezuvitskih šol in zavila krog vodnjaka nazaj na Stari trg. Potem je šla po Mestnem trgu mimo stolnice do frančiškanskega samostana (prejšnje gimnazije), odkoder se je po Špitalskih ulicah, preko dolenjega mostu in Kapucinskih (sedaj Wolfovih) ulic vrnila krog poldesete ure domov. Eno celo uro je moral vztrajati gledalce na svojem mestu, da je šel ves izprevod mimo. O grdem vremenu ni bilo procesije. Zaradi dežja in snega je izostala leta 1687. in 1688.

Za procesijo je skrbela izprva bratovščina „Odrešenika sveta“ sama, a kmalu so oprtali to skrb oo. kapucinom. Troški za procesijo niso bili majhni. Koliko je stala sama svečava, koliko obleka! Kapucinski

samostan je sicer dobival obresti Trope-nauove ustanove po 50 do 60 goldinarjev na leto in nekaj prispevka od bratovščine, ali vse to je bilo premalo. Zato so se kapucinski definatorji na shodu v Celju l. 1681. uprli in sklenili, da odpovedo procesijo bratovščini in ji vrnejo ključne procesijske hiše na kapucinskem vrtu, kjer je bilo shranjeno orodje, ki so ga potrebovali za izprevod. Bratovščina je nato najbrže kaj primaknila k vsakoletnemu donesku, ker procesija ni nehala. Pravkar omenjeno procesijsko shrambo je zadela dne 14. sušca 1709. nesreča. Pod težo snega se ji je vdrla streha in ubila dva dijaka, ki sta bila v hiši; nekemu kapucinu je zlomilo nogo; štiri osebe pa so srečno ušle.

Na veliki petek dne 26. sušca 1717 so slovesno praznovali stoletnico, odkar se je pričela pasijonska procesija. Njen prvotni sijaj je čezdalje bolj temnel. Gospoda se ji je odtegovala, sčasoma celo duhovščina. Igralce so morali najemati. Njihova obleka je bila ponošena, zakrpana, nedostojna. O poznih večernih urah so jo kalili čestokrat neredi. Kar se je godilo po ulicah in trgih ljubljanskih na veliki petek zvečer, ni bilo več podobno procesiji, nego razposajeni druhali predpustnih šem. Leta 1773. je šla kapucinska pasijonska procesija zadnjikrat. Dne 22. vinotoka i. l. jo je zatrl vladni ukaz. Ne oziraje se na mestnega magistrata željo, da bi še ostala, pritrdil je škof Karol Herberstein vladni odredbi in ukrenil, naj se obhaja na veliki petek procesija iz stolne cerkve takoj po večernicah, torej še po dnevu in naj se nosi za njo telo Kristovo, ležeče v odprti krsti. Dne 27. grudna 1782 je cesar Josip II. prepovedal tudi ta izprevod.

Razen pasijonske procesije so prirejali oo. kapucini v svojem svetišču še mnogo drugih slovesnosti. Najznamenitejših ena je bilo gotovo praznovanje posvetničenja kapucina Feliksa Kantaličana. L. 1712. je papež Klement XII. tega božjega ugodnika prištel svetnikom. Tega odlikovanja so se slovesno spominjali ljubljanski kapucini. Osem dnevnega slavnost se je pričela 16. nedeljo po binkošti dne 4. kimalca 1712. Iz stolnice je šla mnogobrojna procesija v

15.3.1709 + Mech. Chriftkai Logica Studiofus filius pistoris Chriftkai an. 17 feb. lasto in horte V. Capucinum opprefens obijt et pari moute obijt for. haly filius dni judi. ur haly an. 11. 1709 + 1709 + 1709 (vred. kaj. shalna)

Nasi kapucini so obdelovali razne pannoge dušnega pastirstva, vendar pa so bili najbolj na glasu kakor vrli govorniki. Niso se omejevali samo na domačo cerkev sv. Ivana evangelista, kjer se je razlagala božja beseda konec 17. stoletja v slovenskem, nemškem in laškem jeziku, nego so radi propovedavali tudi po drugih cerkvah: v stolnici, pri nunah, v križevniški cerkvi.

V cerkvi sv. Ivana evangelista so nastopali časi tudi tuji kapucini italijanski in nemški. Najznamenitejši izmed njih je bil pač slavni propovednik in čudotvorec o. Marko Avijanec. Kamor se je prikazal, častili so ga kakor svetnika. Ko je l. 1682. došel prvič na Dunaj, pozvan od cesarja Leopolda I., poljubovali so ljudje tla, kamor je stopil, in si odrezavali kosce z njegove obleke. Leta 1683. se je skazal o. Marko Dunajčanom velikega dobrotnika. Oblegala jih je tedaj turška sila hote se polastiti prestolnega mesta. Poslan od papeža samega je hitel apostolski legat o. Marko tja navduševat krščanske kneze na boj. Pred bitvijo je maševal v poljskem kraljevem šatoru pred divno grško Marijino podobo, okrašeno z biseri, ki jo je imel kralj Sobieski vedno s seboj. Kralj sam je stregel pri sv. maši o. Marku, ki je zvršivši daritev navduševal zbrane na boj. Med bojem pa je stal na neki višini vihte sv. križ in blagoslavlja krščansko vojsko. „Vaš blagoslov in vaša pobožna molitev nam je dodelila včeraj veliko zmago“, dejal mu je Sobieski tisti dan po bitvi. „Ne veličanstvo“, odgovoril je ponižni kapucin. „Bog nam jo je

podaril in vašega veličanstva hrabrost jo je privojevala". Tega slavnega meniha je sprejel dober mesec pozneje ljubljanski kapucinski samostan kakor svojega gosta. Bila je 20. nedelja po binkoštih dne 24. vinotoka 1683. Dopoldne je pretresala stolno cerkev ljubljansko z dna src prihajajoča zahvalna pesem za dobljeno zmago nad Turki, popoldne ob štirih pa se je prikazal v mesto zmagalcev eden — o. Marko Avijanec. Ljubljanci so mu vreli trumoma naproti, saj je sloves o njegovih čudežnih delih prodril v poslednjo predmestno kočo. Cerkev sv. Ivana evangelista so kar oblegali tistikrat bolniki, ki so jih prinašali in privažali svojci, pričakovaje pomoči. Letopisi nam pripovedujejo, da je o. Marko mnogo betežnikov ozdravil v Ljubljani. Kdor je hotel okrevati, moral je moliti ž njim kesanje besedo za besedo in klicati sv. imena, nato je prejel blagoslov menihov. Govorniški moči o. Marka se ni bilo mogoče protiviti; toliko je izdala njegova prepričevalna beseda. Govoril je po latinsko ali italijansko, drugim jezikom ni bil vešč, a njegov govor je vplival tudi na poslušalce, ki niso bili kos tema jezikoma. Deležal je že izraz njegova preobraženega obličja in slehrna kretnja njegova. V Ljubljani se je mudil tri dni. Z vojne, ki se je nadaljevala s Turki na Ogerskem, je dne 10. vinotoka nastopnega leta zopet prišel semkaj. Prinesli so ga ob 11. uri dopoldne na nosilnici h kapucinom. Dne 12. vinotoka je propovedoval v stolnici, ki je bila natačeno polna. Drugi dan zarana pa se je po Ljubljani odpeljal v Bistro. V Ljubljani je bil o. Marko menda zadnjikrat tisti dan pred kresom leta 1689. Tedaj je posetil škofa Žigo Herbersteina in potem govoril ljudstvu z velikim uspehom. Deset let pozneje dne 13. velikega srpana 1699 je preminil ta znameniti kapucin na Dunaju vpričo cesarja Leopolda in njegove soproge v sluhu svetosti.

O kapucinski cerkvi treba omeniti, da je opravljala ondukaj ljubljanska mizar-ska zadruga ali ceh svoje običajne pobožnosti. Mestni in predmestni mizar-ski mojstri in pomočniki so prihajali ob Ivanovem k sv. maši v kapucinsko svetišče,

odkoder so po dovršeni službi božji spremili domov svojega načelnika (cehmeštra). V cerkvi sv. Ivana evangelista so najemali mizarji sv. maše ob nedeljah in praznikih za svoje umrle tovariše. Vsako kvaterno nedeljo so morali biti mojstri in pomočniki tamkaj navzočni pri štirih sv. mašah.

Da so bili ljubljanski kapucini vrli dušni pastirji, priznala je cesarja Josipa II. vlada. Dočim je razgnala kapucine v Novem mestu in v Kranju, češ, da so „odveč za dušno pastirstvo“, ohranila jih je v Ljubljani. Zatrt je bil najprej jezuitski samostan še za Marije Terezije, potem klariški, avguštinski, diskalceatski, ostal pa je kapucinski samostan; ali tudi njemu so bila šteta leta. Zatrta ga je francoska vlada leta 1809. Kapucini so se morali razkropiti po drugih samostanih, ali pa so se popetrinili. Cerkev sv. Ivana evangelista je postala konjušnica in hkrati shramba za razne vojne priprave; v samostanu pa so se nastanili dne 27. ki malca 1810 francoski vojaki. Meščani in okoličani so dne 16. rožnika 1810 prosili maršala Marmonta, naj bi prizanesel kapucinom. V francosko-pisani prošnji jih hvalijo zaradi njihove pobožnosti in zgledne npravnosti povdarjaje hkrati, da se kapucini ne utikajo v rodbinske stvari in ne delajo neprilik. Zelo so potrebni za dušno pastirstvo v mestu in v okolici, ker mu svetna duhovščina s frančiškani vred ne bi bila kos. Mesto in okolica jih čisla zlasti kakor izvrstne izpovednike. Marmont se ni dal omečiti. Ljubljanski kapucinski samostan je ostal zatrt.

Kaj je storila ž njim avstrijska vlada, ko se je pregnavši Francoze vrnila na Kranjsko? Tudi pod avstrijskim orlom kapucinski samostan ljubljanski ni več oživel. Nekdanja cerkev sv. Ivana evangelista je ostala tudi poslej shramba za vojaško seno, samostan pa vojašnica. Oboje že več let ni bilo popravljeno: na vseh koncih se je kazal razpad. Zato je sklenila vlada zanemarjeni poslopji z vrtom vred prodati. Cerkev in samostan naj se podereta; na njunem selišču in na vrtu naj se zgrade nove hiše.

V kapucinski cerkvi so kakor nekdanj sploh po cerkvah pokopavali. Tu je počival leta 1722. umrli znameniti slovenski pisatelj kapucin o. Hipolit in mnogo njegovih redovnih tovarišev in dobrotnikov kapucinskega reda. Najprej so izvozili iz razsvečene cerkve seno v Bežigrad, potem so odprli rakve; sv. Krištof grobar je naložil šestnajst voz kosti in jih odpeljal na pokopališče. Nato so dne 17. svečana 1817 prodali cerkev in samostan na dražbi. Prvo je kupil trgovec Alborghetti, samostan pa neki Pessiack. Kupca sta se zavezala, da v štirih mesecih podereta poslopji in odstranita posip; paziti pa jima je bilo na vodnjak, ki je bil namenjen javni porabi. Dne 9. malega travna i. l. so res jeli podirati staro kapucinsko domovanje, ki je stalo dvestoindeset let. A še tri leta potem se je nahajalo ondokaj mnogo stare šare. Ko pa je počil glas, da se snide kongres v Ljubljani, dal je tedanji župan Ivan Nep. Hradecky brzo izravnati in očediti selišče nekdanjega kapucinskega svetišča in samostana. Tamkaj so defilirali vojaki pred kronanimi glavami, ki so zborovale leta 1821. v Ljubljani.

Po županovem prizadevanju je kupilo mesto ves svet, kar ga je objemal nekdanji kapucinski vrt in imenovano selišče, in zasadilo tamkaj leta 1823. in 1824. drevored „Zvezdo“.

Kam je prešla oprava iz kapucinske cerkve? Francoska vlada je dovolila pregnanim kapucinom, da so smeli vzeti s seboj, kar so hoteli in mogli. Marsikaj so torej oteli odhajajoči menihi v sosednje samostane, marsikaj pa je šlo po zlu. Po izpovedbi nekega drja. Valenčiča je bil prodan dva stota težki zvon* iz kapucinskega zvonika. Velikooltarsko podobo sv. Ivana evangelista, „neznansko lepo sliko umetniške roke slavnega slikarja Palme“, kakor jo je pohvalil Valvasor, so si pridobile ljub-

ljanske uršulinke in jo hranijo še dandanašnji. A kam je prešla podoba sv. Feliksa, kam krvava Mati božja? Kdo ve? V Trnovem (Vogelne ulice št. 3.) se nahaja že krog sedemdeset let 59 cm visok lesen, sedaj polihromiran kip Matere božje brez madeža spočete v rokoko-slogu, ki je bil nekdanj last ljubljanske kapucinske cerkve. Kipec, ki ni brez umetniške vrednosti, je bil zelo črvojedinst. Sedanja lastnica gospa Frančiška Sičevka ga je izročila pred kakima dvema letoma kiparju Andreju Rovšku v popravo. On je zalil črvojedine in dal podobi primerno barvasto zunanost, žal, da ji ni ohranil zvezdnatega venca krog glave. Omenjene gospe ucju Frančišku Podkrajšku (po domače Kramarju) je podaril nekoč ta kip raini o. Benvenut Chrobath z naročilom, da naj se podoba ohrani in časti. On mu je tudi povedal, da je bila nekdanj kapucinska. Res so Kramarjevi dajali Mariji, stoječi za steklom v hišnem kotu spodobno čast in jo šteli za najsvetejši domači zaklad. Pobožna hišna gospodinja je leta 1836. storila obljubo, da bo Mariji vsako noč gorela lučka, takisto ob nedeljah in praznikih, ako zabrani koleri v hišo. Po Trnovem tedaj skoraj ni bilo rodbine, ki bi ne bila izgubila katerega izmed svojih, pri Kramarjevih pa tisto leto ni nihče umrl. — Mariji je bila torej po godu Kramarična obljuba.

V ljubljanskem deželnem muzeju visita v drugi pritlični sobi dve podobi nekdanje cerkve sv. Ivana evangelista in poleg nje stoječega samostana. Obe sta narejeni že potem, ko je bila cerkev s samostanom vred porušena. Starejša je bakrorezna in nosi napis: Ansicht des Kapuzinerklosters in Laibach, welches im Jahre 1817. abgetragen worden. Izvršil jo je Louis Schaffenrath. Drugo večjo je naslikala Antoinetta Macovitz dne 8. velikega travna 1826. Po Schaffenrathovi podobi je povzeta akvarelna slika kapucinske cerkve in bližnjih poslopij, ki jo hranijo v Trnovem v Kolezijskih ulicah št. 6. Cerkev je stala v jugozapadnem voglu sedanje zvezde, nasproti deželnemu dvorcu, kamor je gledalo njeno pročelje. Bila je znotraj zidane ograje, ki je obdajala vrt segajoč tja do sedanje „Kazine“, Ovi-

* Cerkljanska podružnica sv. Matije v Zalogu na Gorenjskem se ponaša z zvonom iz leta 1431., tehtajočim blizu 25 stotov. Pravijo, da je bil ta zvon nekdanj kapucinski v Ljubljani. To je pač neverjetno. Kapucinski zvoniki nimajo tako težkih zvonov. O ljubljanskih dveh kapucinskih zvonovih vemo, da jih je krstil škof Hren; bila sta v lita 1608., torej skoro 200 let mlajša mimo zaloškega.

jačeve in Cetinovičeve hiše. Ceste ob teh poslopih še ni bilo tedaj, niti imenovanih hiš. Do vrat, vodečih skozi obzidje v cerkev, so segale stopnice pokrite s široko streho. V znožju stopnic na levi strani je stal znani kapucinski križ. Stopnice so bile ondaj potrebne, ker je bil nekdanj svet tam zelo nizek. Blizu kapucinske ograje je bila „Jama“ — precej globok jarek ob mestnem obzidju. Še leta 1786. je v Jami „pred kapucinarji“ v svoji kovačnici, hišna št. 63, neki kovački mojster vihtel kladivo in motil menihe v pobožnem premišljevanju. Od stopnic do velikih cerkvenih vrat je vodil pokrit hodnik. Pročelje kapucinske cerkve ni kazalo nobene posebne lepote; imelo je dve podolgasti zgoraj zaokroženi okni in štiri okrogle line. Štirioglati zvonik s šiljasto streho se je dvigal izza prezbiterija.

Omenil sem že, da se je jamasti trg ob starih vicedomskih vratih in bližnjem mestnem jarku imenoval „Pred kapucinarji“. Ulici ob južnem delu sedanje „Zvezde“ in Wolfvim ulicam so rekali nekoč „Kapucinarska gasa“. Do novejših časov se je okolici nekdanjega kapucinskega samostana ohranilo ime: K a p u c i n s k o p r e d m e s t j e, ki je objemalo sedanji kongresni trg, Wolfove, Prešernove, Schellenburgove ulice in del Dunajske ceste. Sedaj poznajo kapucinsko predmestje menda le še katastralni zapisniki.

Župnik Ivan Vrhovnik.

Mučenci.

Starokrščanska povest Milutina Mayerja

(Dalje.)

XIV.

„Naj jim pomaga njihov Krist!“ drla se je druhal slastno gledaje, kako se mučijo nesrečniki.

Starček Sever ni niti trenil z očesom v vseh teh težkih mukah, nego je neprenehoma šepetal:

„Kriste, Gospod moj!... Slava ti in čast ne veke! Hvalim te, Gospod, za toliko milost!“

Dalje ni mogel... Huje in huje ga je dušil dim in on je počasi v težkih mukah umiral in v mislih slavil svojega Boga in Stvarnika.

Toda Rimljani niso bili zadovoljni s tem. Njim je vgajala le kri.

„Izpustite nanje zverjad!“ vpili so in topotali zopet z nogami ob tla, da se je treslo vse gledališče,

Vide, kako nestrpna množica, ukaže cesar, da naj privedejo iz zaporov vse kristijane in izpuste nanje zveri. Kristijani so prihajali na borišče, ali mnogi izmed njih čudno opravljeni. Bili so zašiti v levje, medvedje in živalske kože... Stopali so srčno in neustrašeno na morišče. Slabotni otroci so plakali strahoma gledaje svoje roditelje, zašite v živalske kože. Naposled so vsi poklekili na zemljo, povzdignili roke na molitev in zapeli z krepkim glasom:

„Bože, bodi nam milostiv in blagoslovi nas z obličjem svojim, da se spozna na zemlji pot tvoj, v vseh narodih odrešenje tvoje! Naj te slave narodi, Bože, naj te slave vsi narodi!...“

Rimljani so se začudili nad tem govoreči:

„Prepevajo! Ali ste čuli: oni prepevajo!...“

„Svojega Boga kličejo!“ menili so drugi.

„Ki jim pa ne more pomagati!“ pristavili so tretji.

„Ker ni tako močan in silen, kakor naš cesar!“ brbljali so četrti ob vsakovrstnih porogljivih opazkah in pripomnjah.

„Dosti je tega petja! Ne maramo jih poslušati!... Zveri!... Zveri!“

Zdajci zaškripljejo vrata na železnih kletkah. Zverjad prihaja iz svojih zaporov... Vse je tiho... Vsakemu vtriplje srce. Mnogim gledalcem so se od prevelikega natezanja izbulile oči.

Prvi so se prikazali iz kletk levi. Prikorakali so dostojanstveno, mirno. Dvigali so kvišku glave in njuhali po vzduhu. Zavonjali so kri... Pantri in tigri z žarko-zelenimi očmi so skakali kakor besni, grizli se med seboj in režali kazaje svoje močne ostre zobe. Z dolgimi vitkimi repi so mahali krog sebe in prvi planili na kristijane. S svojimi velikimi šapami so jim trgali glave, prsi in druge ude... Mesarili so jim telesa, lomili kosti, vmes pa se je razlegel krik in jok prestrašane dece. Potem so naskočili še levi. Razdražil jih je otročji krik in vonj človeške krvi.

Na stotine ljudij je vstajalo in skakalo po klopeh, da bi bolje videli ta strašni prizor in si napasli oči. Razmesarjena trupla, polomljene kosti in potoki prelite krvi so še bolj razvneli duhal. Neprenehoma je tulila:

„Dajte jim še kristijanov v žrele!... Saj vidite, da so zveri gladne!...“

Iz zaporov so pritirali zopet kristijane na krvavo pozorišče. Zdelo jih je ista usoda, kakor njihove nesrečne tovariše, ki so razmesarjeni in oglodani ležali po vsem amfiteatru.

Nenadom se razlegne izmed prvih sedežev glas:

„To je že preveč!... Sram bodi Rimljane!“
V gledališču začno sikati in vikati:

„Kdo se drzne tako govoriti?... Kdo je je tisti?“

„Jaz sem!“ vzklikne zopet isti glas. „Javno vpričo vseh pravim, da je to največja sramota za Rimljane. Čemu toliko mesarenja?“

„Vrzite ga levom!“ atuli razdražena sodrga...

„Ne bojim se!“

Bil je to mladi Valerij, ki ga je bil oče siloma privedel s seboj boje se, da ne bi zaradi tega pal v cesarjevo nemilost.

Senatorja Marcela Valerija je obilil smrtni pot. Kakor stena tako je prebledel od groze in straha, ker se je predrznil sin vpričo cesarja in vsega Rima protiviti narodnim igram.

„Kdo je vzkliknil?“ vpraša cesar osorno.

„Božanski cesar, to je storil sin senatorja Marcela Valerija!“

„Kaj, senatorski sin?!“

V tem stopi senator bled in drhtaje pred cesarja in obupno vzklikne:

„Odpovem se svojemu nesrečnemu sinu, ki me je postavil na toliko sramoto razžalivši tvoje božansko veličanstvo!... Oj proklet bodi!... Vsemogočni Jupiter naj ga udari s smrtnimi strelami!... Jaz nimam več sina... Božanski cesar, stori ž njim, kar ti le drago.“

„Vrzite ga levom!“ zavpil je narod.

„Ne!“ odgovori cesar obrnivši se k poglavarju svoje telesne straže s poveljem:

„V temnico ž njim, dokler ne ukažem kaj drugega!“

Vojaki so takoj obkolili mladeniča, zgrabili ga in gnali iz Koloseja. Ljudstvo je bilo jako ogorčeno, pa se je venderle moralo zadovoljiti s cesarsko naredbo.

Zveri so se bile že nasitile krvi in mesa. Leno so se jele vlačiti po pozorišču. Le kak tiger je še požrešno lizal po pesku strjeno kri ali grizel kako kost.

Za ta dan so bile igre končane. Letno solnce se je že nagibalo proti zahodu in s svojimi žarki poljubljalo okrvavljene zidove amfiteatra in zadnje ostanke razmesarjenih kristijanov.

Cesar je z dvorniki vred prvi ostavil gledališče. Za njim so odšli velikaši in vse ljudstvo zahvaljevale vsemogočnega cesarja na zabavi.

Davno je bilo že solnce zašlo. Zvezdnata noč je zakrila zemljo, a krog Koloseja so še postajale tam pa tam velike tolpe brezdelnega ljudstva in gledale, kako so sužnji v lesenih krstah odvažali mrtve gladiatorje, retiarje, pa tudi ostanke krščanskih mučencev, da jih pokopljejo zunaj Rima v takozvani „smradni dolini“. *XV.*

Vse odlične Rimljane je zanimalo, kakšno sodbo izreko mladima Rimljanoma, ki sta po svojem rodu pripadala najvišjim in najuglednejšim rimskim krogom. Marsikaj so ugibali, toda nihče ni vedel za gotovo, kaj bo z Valerijem. Cesarski ukazi so izrečno pretili: kdor se ne odpove krščanstva, izgubi vsa državljanska prava in ako je odličnega rodu, postane prostak, ako pa je nizkega rodu, mora iti v sužnost.

No, rimski velikaši so šepetali med seboj, da se dajo tudi cesarski ukazi izpremeniti in različno tolmačiti. To je vse odvisno od sodnikov, ki so radi sprejemali mita in zatiskali oči, ako jim je kdo skrivaje stisnil v roko nekaj zlatnikov. Rimljani so bili uverjeni, da centurijon Marko Emilij privošči dokaj rumenjakov sodnikom in da tako stori tudi senator Marcel Valerij, dasi se je v amfiteatru javno vpričo vsega ljudstva in vpričo cesarja odrekel svojemu sinu in poklical nanj maščevanje boga Jupitra „Gromovnika“. Storil je to tedaj, ko je stal pod vtiskom onih besed, ki jih je bil zabrusil njegov Valerij proti odurnemu prelivanju krščanske krvi. Kajpada je to moral učiniti, sicer bi bil utegnil izgubiti čast in morda celo življenje. Srdil se je seveda še na svojega sina in zatrjeval, da ga ne pozna več, vender pa je poslal svojo ženo skrivaje v temnico, kjer je bil zaprt Valerij, prosit ga in nagovarjat, da naj reče na sodbi, da je bil pijan in da ni vedel, kaj govori. On je celo svojega prijatelja, mestnega prefekta prosil, da naj mu sina premesti v kako drugo rimsko temnico, samo v Mamertinski ječi naj bi ne tičal, kjer je še vedno čamel Julij, ki ga je senator Marcel dolžil najbolj, da je kriv nesreče njegovega sina; zakaj če ta dva še v ječi prideta vkupaj, potem Valerija nihče več ne od-

vrne od krščanstva in glavo mora izgubiti na vsak način.

Naposled so morali izreči sodbo proti Juliju in Valeriju. Stvar se ni dala nikakor potlačiti, ker je o njej govoril in razpravljaval ves Rim.

Oba mladeniča so privedli pred sodnike, ki so jima ukazali, da naj žrtvujeta bogovom. Toda bila sta stanovitna. Julij odgovori odločno:

„Najprej treba služiti Bogu!“

Sodniki so se delali, kakor bi ne razumeli, pa so rekli:

„Mar ti ni kaj drugega vелеvamo? Glej, tu je kadilo, žrtvuj Jupitru!“ . . .

„Vi pačite moje besede!“ oporeka Julij. „Jaz poznam samo enega Boga, in ta ni Jupiter, nego krščanski Bog“.

Na sodišču nastane živo oporekanje in gibanje. . .

„Vi ne častite samo Jupitra, nego poleg njega še na tisoče drugih bogov, ki ste si jih sami izmislili in naredili iz zlata in kamenja! Bog je le eden. On nas bo sodil vse. Jaz verujem v Gospoda Krista! . . .“

„Tega te nismo vprašali!“ odgovore sodniki.

„Pa me ne izkušajte!“ de Julij.

„Ako nočeš žrtvovati Jupitru, žrtvuj vsaj našima božanskima cesarjema Dioklecijanu in Maksimilijanu!“ oglasi se sodnikov eden.

„Kaj? . . . Cesarjema naj žrtvujem? Mar nista ona človeka, kakor mi? Od kdaj sta bogova? Mar ste pali tako globoko, da celo cesarje štejete za bogove? In kakšne cesarje? Razbojnike, roparje, razuzdane!“

„Dosti! Dosti!“ zakriče sodniki srdito. „To je razžaljenje cesarskega veličanstva!“

„Smrt!“ zarjove razdražena sodrga, ki se je zbrala pred sodiščem, da bi čula razpravo.

Kakor Julij ostal je tudi Valerij neustrašen in stanoviten.

Sodba je iztekla.

„Sklenili smo“, oznanja z resnobnim glasom sodnikov starosta, „da je Julij, sin centurijona Marka Emilija, zaradi razžaljenja cesarskih veličanstev in zaradi krščanstva, ki ga je izpovedal, obsojen na smrt in da se mu čez eno uro odseka glava na Forumu pred vsem rimskim ljudstvom, da spozna, kako se kaznujejo tisti, ki vstajajo proti bogovom in cesarjema. . . Valerija pa, ki ga je zavel njegov prijatelj Julij, obsojamo, da kakor rimski odločnik izgubi čast in

imetje in da se pošlje v pregnanstvo v sremske kamenolome.“

„Oporekam!“ vzklikne Valerij ogorčeno.

„Proti čemu?“ vpraša sodnik.

„Zato ker si rekel v obsodbi, da me je Julij zavel. On me ni zavel. Jaz imam sam razum, da lahko presodim, kaj je dobro in kaj zlo!“

„Ne besedice več! Mi smo izrekli svoje!...“

* * *

Uro kasneje so privedli vojaki Julija na Forum, kjer se je imela izvršiti smrtna sodba.

Vse črno ljudstva se je gnetlo krog morišča, da bi videlo, kako umira rimski velikaš, ki se je zaradi svojega Boga odpovedal očetu in materi, bogastvu in vsem častem in prostovoljno hitel v smrt.

Tisti hip, predno se je sodba izvršila, ga je še vprašal sodnik:

„Mladenič, ali se odrečeš svojemu Bogu in njegovemu nauku?“

„Nikdar!“ odgovori on vneto. „Jaz verujem v Krista, ki kraljuje od vekov in na veke! Vsi preminete, cesarja bosta pozabljena, moj Krist pa nikdar! Ime Njegovo ostane slavno na veke! On zagospoduje vsemu svetu. Javno velim: Mi smo zadnji, ki polagamo svoje življenje za Njegov nauk. „Na naših grobeh se razcvete slava Njegova! Krščanstva ne uničite nikdar! . . .“

„Zamahni!“ zagrmí sodnik.

Zdajci se razlegne v zadnjem hipu poslednji vzklik neustrašenega mučenca:

„Krist vlada in zmaga!“ . . .

Rabelj mahne nečem, ki se zablišči na solncu in pade na Julijev vrat. Glava njegova se je skotala sodnikom pred noge in curkoma privre kri iz trupla, ki se je obglavljeno še nekaj časa krčevito gibalo. . .

Ta usodni hip je množica, nema kakor skala, premišljevala, da mora nauk Kristov venderle biti istinit. . . Krist mora biti pravi Bog. . .

Sodniki so gledali zadovoljni, kako je pala tista glava, ki je imela toliko razžaljivih besed starim državnim bogovom in rimskim cesarjem.

Toda hipoma je nastala nepričakovana izpremembra. . . Prav tista množica, ki je uro prej vneto pozdravljala obsodbo in cesarja, je jela kričati:

„Umorite še nas, krvoloki! . . . Tudi mi smo kristijani! . . . Obsodite nas!“

Sodniki smrtno preblede in se razsrde nepopisno začuvši ta krik. Kaj naj store sedaj? Mar naj potolčejo vso množico? To ni mogoče. Morali so nehote priznati, da je njihova poganska vera v zadnjih izdihih in da nauk Nazarenčev, ki ga preganjajo tako besno, vendar zavlada ne le v starem „sedmoholmem mestu“,^{*} nego po vesoljnem svetu.

Sodnikov eden pošepne svojemu tovarišu na uho:

„Kri njihovih mučencev je le novo seme kristijanov! . . .“

„Da sem jaz cesar“, mu veli ogovorjeni, „ustavil bi takoj vsa preganjanja, zakaj če je nauk Kristov božji in istinit, ne premaga ga nihče! . . .“

* * *

Mesec dni po Julijevi smrti je bil Lucij Metel za svoje zasluge imenovan za cesarskega namestnika v neki severni pokrajini, kjer je vladal tako okrutno in nečloveško, da so ga ubili njegovi lastni vojaki že za pol leta.

(Konec prvega dela).

^{*} Rim se zove „sedmoholno mesto“, ker je bilo zgrajeno na sedmih holmcih.

Drugi del.

I.

Ko je l. 284. zasel rimski prestol, sklenil je Dioklecijan, da hoče vladati dvajset let, potem pa odloži cesarski plašč in krono in odide v pokoj, izročivši vladu svojim naslednikom. Tudi tovariš Maksimilijan, ki ga je bil dve leti po svojem nastopu na prestol ogrnil s cesarskim plaščem, moral se mu je pred kipom Jupitrovim zakleti, da tudi on stori po njegovem izgledu.

Zato je Dioklecijan takoj od začetka premišljal o tem, kje bi si izbral pripravno selišče, koder bi preživel še tista leta, ki so mu odmerjena. Po daljšem premišljevanju se je odločil za svojo domovino Dalmacijo. V svojem dragem skalovitem zavičaju, na obalih sinjega Jadranskega morja, daleč od središča cesarstva in zavidnega sveta, v krogu svojih prijateljev hoče uživati toli zaželeni tihi mir.

Palača, kjer se je namenil preživeti zadnje dnevi v miru, morala je biti veličastna, dostojna rimskega cesarja in nekdanjega vladarja vesoljnega sveta. Ogromna zgradba je obsegala kakih tridesettisoč kvadratnih metrov v obliki četverokotni. Na treh straneh so jo okroževali visoki, močni zidovi in osmerooglati stolpi. Četrta stran, ki je gledala na morje, je počivala na močnih marmornatih stebrih. S te strani se je iz veže šlo v cesarsko stanovanjsko. V tej velikanski zgradbi so se nahajala sijajna svetišča bogov Jupitra in Eskulapa, ki ju je Dioklecijan posebno častil, nadalje prostrane dvorane, marmornate kopeli in vojašnice za njegovo telesno stražo. Vrh tega so bili v teh mogočnih zidovih prekrasni vrtovi, koder se je izprehajal sivi razcesar in se poživljal z vonjavim vzduhom, ki je prihajal z morske strani. Dioklecijan je hotel tudi v pokoju ohraniti si prejšnji cesarski sijaj.

To palačo so gradili mnogo let in na tisoče delalcev iz vseh pokrajin ogromnega cesarstva je prinašalo kamenje, opeko in drugo gradivo. V glasovitih sremskih kamenolomih (na današnji Fruški gori v Sremu) so se izdelavali nakiti in kipi rimskih bogov in cesarjev, s katerimi so namerjali ozaljšati to palačo. Mnogi, ki so se priznali za kristjane, so bili obsojeni na težka prisilna dela v kamenolomih in masikateri nesrečnik je brzo onemogel pod bremenom pretežkih in mučnih del in se preselil na oni boljši svet, ki je tako hrepenel po njem na zemlji.

* * *

Dobrih pet let je že minilo, odkar je pala Julijeva glava na rimskem Forumu in ga omočila z mučeniško krvijo. Prav tisti dan popoldne je ostavil Valerij z drugimi obsojenci vred za vselej svoje rojstveno mesto. Močna straža ga je odvela v sremske kamenolome, da se po sužnje ukvarja z najtežjimi deli.

On je dobro vedel, kaj ga čaka v prisilni sužnosti, ali niti za hip ni izgubil srčnosti. Ločen od matere, od sestre in očeta, ki ga je bil javno zatajil vpričo cesarja in ljudstva, ni imel nikogar več na zemlji. Tudi prijatelja Julija so mu usmrtili. Ves njegov up je bil sedaj Krist. Zanj je šel v pregnanstvo. Edino le nanj se je zanašal. V njem je iskal tolažbe in miru.

V kamenolomih je bil Valerij nenavadno potrpežljiv in krotak tako, da nadzornik Lolij nikdar ni poskušal na njegovih ledjih svojega močnega, dolgega biča z medenimi kroglicami. Da, Lolij ga je celo pomiloval in milosrčneje ravnal ž njim, nego z drugimi sužnji. Naposled ga je premestil h kiparjem, ki so izvrševali lažja dela. Poslej mu ni bilo treba več vlačiti in nositi težkega kamena na ožuljenih ramenih. Večkrat se je Lolij čudoma čudil opazovaje Valerija, ki je mirno in potrpežljivo prenašal svoje pregnanstvo. Na stotine jih je imel pod seboj in bili so precej potrpežljivi in krotki, ali časi so se pa vendar le pritoževali proti nečloveškemu ravnanju. Le Valerij ni črnil nikdar nobene pritožbe, dasi je bil sin rimskega senatorja, vzgojen v sijajnih palačah in vaje, da mu je bilo na vsak migljaj in poziv pripravljenih brez števila sužnjev na strežbo. Sedaj pa je moral opravljati težka dela živeti ob samem kruhu in vodi in se mučiti kakor črv na trnu. Zato se mu je čudil še bolj in večkrat vzdiknil:

„Ta mladenič mi je prava uganka!“

Ko ga je pozneje dal učiti kiparstva, zljajšalo se mu je dokaj sužnje življenje; toda Valerij je ostal po tem isti. Niti žarek veselja se ni pojavil na njegovem bledem, suhem obrazu. Drugi bi se bil štel srečnega, da mu se olajšava breme, on ne. Poslej je še manj govoril, ali mnogo in neumorno je delal.

Nekega popoldneva je prišel nadzornik Lolij k tistim trem kiparjem, ki je ž njimi vred Valerij izklesaval glavice za stebre cesarski palači. Stopil je k najstarejšemu, ki je imel dolgo sivo brado, rekoč:

„Čuj, kipar, danes sem dobil od cesarja Galerija iz Srema ukaz, da naj dam izdelati kip boga Eskulapa za palačo božanskega cesarja Dioklecijana. Ker ste vi četirje najizvrstnejši izmed vseh kiparjev, izročam vam to delo, ker sem uverjen, da ga izvršite tako, da bo ugajalo vsemogočnemu cesarju.“

Stari kipar dvigne glavo, pogleda Lolija in mirno odgovori:

„Eskulapovega kipa nikdar ne izkleše moja roka.“

„Moja tudi ne!“ oglasi se drugi kipar.

„Moja nikakor ne!“ de tretji.

Nadzornik vzplameni kakor ogenj.

„Za Jupitra in vseh mogočnih bogov vam pravim, da ga prav vi izklešete! Razumejete li: vi in nobeden drugi!“

Valerij je klesal dotlej. Sedaj pa še on odloži kladivo in klesarsko dleto in reče Loliju:

„Kakor moji bratje, tako storim tudi jaz.“

Lolij osupne ob teh besedah in stopi dva tri korake nazaj. Takega odgovora iz Valerijev ust bi se ne bil nadejal niti v sanjah. On, ki se dosedaj nikdar ni upiral niti z najmanjšo besedo, se mu je drznil sedaj v obraz kljubovati, češ da se ne pokori njegovi zapovedi.

„Mar tudi ti tako veliš? In zakaj?“

„Zato, ker sem kristijan,“ odgovori Valerij, „pa nočem, da bi izpod mojega dleta prišlo delo, ki bi mu se klanjali ljudje kakor bogu! . . .“

„Tako je!“ potrdijo oni trije.

„Vi torej načete izpolniti moje zapovedi?“ grmi nadzornik dalje.

„Nikdar!“

„Bičati vas dam! . . .“

„V tvoji oblasti smo!“

„Pražiti vas dam na razbeljenem železu!“

„Stori z nami, kar hočeš!“ odgovore mirno...

„Vi ste zbesneli! . . .“

„Ne mi, nego ti!“ odvrne Valerij.

Lolija je njihova nepokorščina tako razkačila, da je zgrabil težko kladivo in ga treščil na Valerija. Zadel ga je ne glavo in mu jo prebil... Mladenič se zgrudi onesveščen na zemljo. Polmrtvega pretepa nadzornik še s kožnatim bičem po golih ledjih. . .

Kiparjev eden, ki je bil malo starejši od Valerija, se razsrdi, pa skoči na Lolija in ga zgrabi s krepkimi pestmi za roke, da otme Valerija od neusmiljenih udarcev... Vide to so zakričali drugi sužnji veselo:

„Ubijte to zver! . . . Dosti nam je storil hudega!“ S kameni v pesteh so pritekli tja, kjer je ležal Lolij. . . Že je jelo padati kamenje na okrutnega nadzornika. . .

Zdajci priskoči oni stari kipar in zavpije z močnim glasom:

„Stojte bratje! Ne skrunite si rok s krvijo svojega neprijatelja, zakaj to se protivi nauku Kristovemu: Nikarite! . . . Saj si s tem tako nič ne pomorete in si ne olajšate sužnosti, ako ga ubijete. Namesto tega vam dajo drugega, morda še okrutnejšega! . . .“

„Tako je!“ dejali so miroljubnejši izmed njih. „Gospod Bog naš veli: Ne ubijaj!...“

Besede starega kiparja so izdale. Sužnji so se pomirili in razišli vsaksebi na delo...

Lolij, nekoliko ranjen od udarcev, ki jih je bil dobil s kamenjem, se je besen pobral od tal in hitel srdit naznanit vojaškemu poveljniku, kar se je bilo prigodilo.

II.

Senca z medenega kazala solnčne ure je padala naravnost na številko prvo, ko je stopil prefekt sremskega mesta Kvint Terencij, spremljan od desetih sužnjev v hladoviti vrtni triklinij, kjer ga je čakala žena Skribonija, ki je pravkar legla počivat na črno marmornato klop, pogrnjeno z dragocenim in težkim tigrovim krznom.

Huda sopara vročega poletinskega dne ji ni dala bivati v gorenjem oddelku razkošno urejene palače, zato je odšla v vrtno triklinijo, kjer je bil prijeten hlad pod senčnatim krilom ogromne trte, polne velikih, ali še zelenih grozdov. Vsak hip se ji je hotelo dremati in njene velike vejice so lezle vkup. Zato da bi že opoldne ne zaspala, morala jo je sužnja Pompinija neprenehoma hladiti z veliko pahljačo iz pavovega perja, med tem ko je druga sužnja Felicita udarjala na lutnjo in pela neko grško pesmico, da pokratkočasi svojo gospodinjo.

Skribonija je bila še mlada žena. Sveža vedrost in mladost ji je sijala z rdečih lic okroženih od fine beline. Bila je rojena daleč tam doli na jugozapadu v sumečem in sijajnem Rimu, v srcu in središču ogromnega cesarstva. Še zelo mlada se je po očetovi odredbi omožila z uglednim Kvintom Terencijem, ki je bil celih dvajset let starejši od nje. Veliko bogastvo Kvintovo je nagnilo Skribonijinega očeta, senatorja Avla Marcela, da je dal hčer toliko starejšemu Kvintu.

Ko je cesar Dioklecijan dne 1. sušca l. 293. v mestu Nikomediji proglasil Konstancija Klora in svojega zeta Galerija za cesarja, vzel je Galerij, ki mu je bilo stolovati v mestu Sremu, s seboj tudi svojega prijatelja in ljubimca, bogatega Kvinta Terencija in ga postavil za mestnega prefekta, zanašaje se na njegovo modrost in privrženost.

Ta izpremema je ugajala Skriboniji. V čistem, svežem vzduhu krasnega Srema se je še

bolj razcvela njena krasota. Brzo je pozabila na neznosni vrišč in razuzdano življenje cesarskega Rima. Uživala je blag mir na ravnih obalih srebropene in tihe Save...

Stopivši v vrtno triklinijo pozdravi Kvint Terencij ženo:

„Bogovi naj te čuvajo, Skribonija!“

„In tudi tebe!“ odzdravi mu ona zaspano in si mane z nežnimi prsti oči.

„Danes je pač zelo soparno. Kolikor se spominjam, še ni bilo letos take vročine.“

„Tudi meni se zdi tako.“

„Najbrže utegne biti še danes vihar. Na zapadu se gomilijo nekaki sivkasti oblaki, napovedujoči ploho in vihar. Da bi nas le vsemogočni Jupiter obvaroval groma!...“

„Ne bi škodilo, ko bi padlo nekoliko dežja, ki bi malo razmočil razpoklo in osušeno zemljo“, meni Skribonija. „Tako vreme je neznosno.“

Tedaj je prišel suženj naznanit, da so jedi pripravljene na mizi v velikem trikliniju.

Skribonija se dvigne leno z marmornate klopi, kjer je počivala dosedaj, in odide z možem vred v palačo. Grede skozi vrt vrže Krint s sebe svojo službeno, široko, s škrlatom obrobjeno togo in jo izroči tistemu sužnju, ki ju je pozval na obed. Ostal je v sami tuniki, obšiti z zlatimi vrvicami. A na pragu palače se obrne Kvint k ženi rekoč:

„Da, skoro bi bil pozabil! Zelo važna novica. Centurijon Vatinij sam je z oddelkom svojih vojakov spremljal po Galerijevem ukazu davi četverico kiparjev iz naših kamenolomov.“

„Tako? Pa zakaj?“

„Ker so se vzprotivili nadzornikovi odredbi in niso hoteli napraviti kipa boga Eskulapa. Vrh tega so kamenjali nadzornika Lolija...“

„Kaj praviš?“ začudi se Skribonija.

„Da, da,“ potrdi Kvint resnobno. „Kam plovemo? Tisti nesrečni Nazarenčevi privrženci so kar zblazneli. Zarotili so se ne le proti našemu vzvišenemu in božanskemu cesarju, nego celo proti vsemogočnim bogovom...“

„To je grozno!“

„Cesarji so zastonj izdajali ukaze, zastonj so jih metali zverjadi, oni so ostali trdovratni in še nadalje rujejo zoper cesarja in državne zakone.“

„In se ne dajo iztrebiti; vsak dan jih je več, kakor gob po dežju...“

„Ko bi vzvišeni prijatelj Galerij ne bil tako naganjal svojega tasta Dioklecijana, da naj jih preganja, bilo bi jih še dokaj več. Tako pa so se venderle nekoliko izredčile njihove vrste.“

„Dioklecijan jih je ščitil doslej zato, ker sta mu bili žena in hči prijazni krščanstvu. Pa tudi nekateri svetniki njegovi so bili pristaši novega nauka.“

„Ali mnogi izmed njih so se mu odrekli, ker so priznali, da bi bilo nespametno pogubljati življenje.“

„Vender moramo žal priznati, da je bilo takih odpravnikov zelo malo“, dé Skribonija. „Zato je prišlo toliko vsakovrstnih nesreč, bolesi in zla na rimsko cesarstvo. To je maščevanje velikih bogov, ki ne morejo dopustiti, da se izpodkopi-jejo temelji stare rimske vere.“

„Tako je“, potrdi Kvint srdit. „Bogovi se hudo maščujejo nad nami. Kakšna budalost! Cesar je ukazal, da naj se izdela kip Eskulapov za Dioklecijanovo palačo v Saloni, a oni ničem-niki so se uprli temu ukazu. Cesarjeva zapoved bi jim morala biti vzvišena, sveta in edina. Ni-kakor pa se ne spodobi ustavljati se ji. Sicer pa ne vidim jaz v tej zapovedi nič takega. Čeprav so Nazarenčevi privrženci, napravili bi bili vender lahko tisti kip, pa bi bil mir.“

„Zares, to je skrajna predržnost! . . .“

„Pa ko bi se bil kdo drug uprl in ne pre-prosti zločinci, ki so za kazen obsojeni v sremske kamenolome,“ srdi se debeli pretekt, da mu za-žare lica od jeze.

„A sedaj jih gotovo doleti smrtna kazen?“ vpraša ga žena.

„I kaj drugega? To je državni zločin, vele-izdaja! No, za vse druge mi ni dosti mar, žal mi je le za enega kiparja. Mlad je, pa ga pogubi njegova trdovratnost. Zares škoda za tako mlado življenje. . . Sicer ga pa še danes ali jutri pozovem predse in nagovorim, da se odpove svoji bedasti veri. Predočim mu, kako je mlad, in kako bi bilo nespametno, ko bi zapravil življenje. Ako posluša moj dobri svet, potegnem se zanj pri Galeriju samem. On ga gotovo bogato nagradi zato.“

„A kako mu je ime?“ vpraša Skribonija radovedna, kakor so ženske sploh.

„Zdi se mi, da se zove Valerij. Pravili so mi, da je Rimljan in odličnega rodu. . . Vse do-poldne se že domišljam, pa se nikakor ne morem

spomniti, kje sem ga videl nekoč. . . Obraz mi je jako znan. . .“

„Valerij!“ ponovi žena.

III.

Med šesto in sedmo uro popoldne so pri-veli vojaki mladega kristijana Valerija v prefek-tovo palačo. Suženj, zvan „atriensis“, ki je sedel na stopnicah v atriju, pokliče drugega sužnja no-menklatorja, da naj gre naznanit gospe prihod tistega kiparja iz sremskih kamenolomov, ki ga je poslal mogočni gospodar Kvint Terencij, da bi pregledal ono marmornato posodo za cvetje.

Skribonija je bila tedaj v knjižnici. Ona zapove sužnju nomenklatorju, da naj privede pri-šleca prednjo.

Ta hip je stal kristijan pred ponosno Rim-ljanko.

„Ti si Valerij?“ vpraša Skribonija oholo.

„Sem“, odgovori kipar.

Začuvši njegov glas, zadrhti, na lasko pre-bledi, in ga začne pozorneje gledati.

Zdajci ukaže sužnju, da naj se umakne iz knjižnice.

Suženj izvrši gospejni ukaz.

Hipno nastane molk.

„Koga mi vidijo oči!?“ vikne Skribonija nato. „Je li to mogoče?“ . . .

Mladi kristijan molči . . .

„Tako mi Jupitra, ako se ne varam, ti si Valerij, moj soigralec iz otročjih let! . . . A po-znaš li ti mene?“ . . .

„Poznam. Ti si Skribonija, hči rimskega senatorja Avla Marcela . . .“

„Valerij, glej, kje in kako sva se sešla! Kdo bi bil mislil kaj takega? Ali še se spomi-njaš najine mladosti?“

„Spominjam se.“

„Kajne, kako je bila lepa? Oj škoda, da je tako naglo minila!“

„Zakaj škoda?“ vpraša Valerij hladno.

„Ali ti ni žal za njo? Ne govori toga! Kako bi ne žaloval po njej, ko je bila tako lepa in mila. Se li spominjaš, kako sva se vkupe igrala v našem nepozabnem, dragem Rimu? . . . Že tedaj mi je bilo najljubše tvoje prijateljstvo. In ko si se oblekel v moško togo, mislila sem, da si bova kdaj mož in žena . . . Toda usoda je hotela drugače in ja sem vzela po očetovi od-

redbi Kvinta Terencija, že postarnega in bolehnega moža . . . Oj ko bi vedel, koliko sem pretrpela! Svet misli, da sem srečna, ker sem žena mogočnega prefekta . . ."

„Kaj to meni mar?“ prekine jo Valerij. „Mar si me zato pozvala semkaj?“

„Valerij, nikari tako! Jaz še vedno mislim nate. Jaz te moram rešiti smrti! . . .“

Emonski.

(Dalje prihodnjič.)

Iz svetá.

Okrožnica svetega očeta Pija X. Sveti oče Pij X. je izdal okrožnico, o katerej se poroča iz Rima, da jo je prav popolnoma vso lastnoročno pisal sam. Leon XIII. se je navadno posvetoval s svojimi sveiovalci, predno je izdal kako okrožnico. Tudi je navadno določil vselej enega, da mu je načrtal glavni njeu obod. Seveda, da je potem sam še vse popravil in preuredil. V to samosvoje delo je torej vlil Pij X. svoja goreča čutila za izveličanje vesoljnega človeštva.

o. M.

Beseda o križu in nje čudotvorna moč.

Pred dobrimi tristo leti je potoval po Španiji o. Peter Lefevre in povsod izpodbujal ljudi k pokori. Kjer je nastopil, ondi je milost božja očitno vspevala, povsod se je pojavilo poboljšanje, povsod preporod vere in nravnosti. Glas o vspešnem delovanju misijonarjevem je šel od mesta do mesta. Slišal je o tem tudi mlad mož iz takozvanih boljših krogov, ki pa je živel popolnoma brezbožno. Prijela se ga je neka nepremagljiva radovednost. Daleč na pot se je podal, da bi se sešel z glasovitim misijonarjem. Njegov namen ni bil, slišati misijonarjeve besede, nego slišati govornikovo umetnost. Zato hiti kar naravnost k njemu in brez posebnega uvoda nagovori bogoslužnega moža: „Prosim, povej mi kako prav duhovito resnico sv. vere!“ Lefevre spozna takoj moža in mu da prav kratek odgovor: „Prav rad prijatelj moj! Poslušaj tedaj: Jezus Krist nas je ljubil, ker je umrl za nas na križu; mi pa ga sovražimo, ker neprenehoma grešimo. Kaj bolj duhovitega od te be-

sede o križu mi ni znanega.“ Mladi mož se poslovi od njega in se togoti sam nad seboj in nad misijonarjem. Zdelo se mu ni vredno za tako navadne besede tako dolgo potovati. Čudil se pa je poleg tega, kako more svet tako občudovati moža, čegar vsa veda in modrost ne presega vede in modrosti mladega učenca. Godrnjaje je ponavljal nehote besede, katere je slišal, vso pot se je jezil nad njimi z nekako mržnjo. A ob vseh razveseljevanjih mu je hodila pred oči Lefevrova podoba; in počasi mu je izginilo vsako svetno veselje. Ko je nekoč sedel poleg dobro obložene mize, vstal je mahoma in bežal iz družbe. Tovarišem se je njegova odsotnost zdela malo čudna, začeli so ga iskati in kje so ga našli? V najbolj zakotni sobi svojega stanovanja je klečal pred podobo Križanega topeč se v bridkih solzah, prav kakor drugi Peter. Od tega dne je začel drugo življenje. — Beseda o križu ima pač čudotvorno moč.

L. P.

Zrnje.

Vera potrebna. Bogotajec Voltaire piše o veri: „Modrujte zoper vero, koliko hočete. Ako bi pa morali vladati le malo vasico, ne opravili bi brez vere prav nič. Vi bi brezvernemu ljudstvu ne mogli biti kos. Prav tako imam jaz kneze in vladarje, ki so brez vere, za divje zveri; ki bi me gotovo požrle, ako bi jim prišel v kremplje ob času glada. Ob tem bi jim pa še to ne moglo priti na misel, da so storili kaj hudega!“ To pravi Voltaire! In vendar je ta mož z vsemi močmi svojega duha pobijal vero. Tudi danes mu je morda sličen ta ali uni.

o. Mirko M.

Očitna kazen. Sv. Jakob, škof v Mezopotamiji, je večkrat obiskaval revne družine v mestu Nisibis in jim delil miloščine. Legenda to-le pripoveduje o njem: Nekoč gre zopet v neko siromašno hišo. Da bi pa tem večjo miloščino prejeli od škofa, naredi se eden izmed njih mrtvega, drugi ga pa oplakujejo. Svetnik da v resnici poleg navadne miloščine še denarja za pogrebne stroške. Komaj zapusti hišo, kar skočijo veseli do navidezno mrtvega, češ „pa smo ga prevarali“. Toda — oj groza! Navidezno mrtvi je v resnici mrtev. Bog je kaznoval goljufijo. Prestrašeni teko za svetnikom, padejo predenj na kolena in ga prosijo, naj se vrne ter obudi zopet mrtvega. Škof jih resno posvari; potem pa moli nad mrtvim in ga obudi v življenje.

o. M. Z.

„Danica“ izhaja vsak petek na celi poli in velja po pošti za vse leto 6 kron, za pol leta 3 krone, za četrto leta 1 krono 50 vin. Zunaj Avstrije velja za vse leto 7 kron; za Ameriko 9 kron. Ako bi bil petek praznik, izide „Danica“ dan poprej.

V Ljubljani se dobivajo posamezne številke po 10 vinarjev v tabakarni: Makso Brusovi, pred škofijo 12.